

ΠΟΛ ΑΒΡΙΤΣ

Οι αναρχικοί στη Ρωσική Επανάσταση

«Το πάθος της καταστροφής είναι και πάθος για δημιουργία». Αυτά τα λόγια έγραψε ο Μπακούνιν το 1842, κι από εκείνη τη στιγμή οι Ρώσοι αναρχικοί φλέγονταν από το όραμα μιας κοινωνικής επανάστασης που θα σάρωνε το τσαρικό καθεστώς και θα οδηγούσε στον Χρυσό Αιώνα όπου δεν θα υπήρχε πια κράτος. Κι επιτέλους, τον Φεβρουάριο του 1917 αυτό το πολυπόθητο όνειρο έμοιαζε ν' αγγίζει την πραγμάτωσή του. Όταν ξέσπασε η εξέγερση στο Πέτρογκραντ θρυμματίζοντας τη μοναρχία, οι αναρχικοί την υποδέχτηκαν μ' ενθουσιασμό, βλέποντας σε αυτήν τον αυθόρμητο ξεσηκωμό που είχε προβλέψει ο Μπακούνιν κάπου εβδομήντα χρόνια νωρίτερα. Η πλήρης κατάρρευση της εξουσίας τούς έπεισε πως ο Χρυσός Αιώνας έφτασε κι έτσι ρίχτηκαν ολόψυχα στον αγώνα για την κατάργηση των τελευταίων υπολειμμάτων του κράτους και για την απόδοση της γης και των εργοστασίων στον απλό λαό.

Μέσα σε λίγες βδομάδες δημιουργήθηκαν στο Πέτρογκραντ και στη Μόσχα αναρχικές ομοσπονδίες με στόχο τους τον μετασχηματισμό αυτών των δίδυμων πρωτευουσών της Ρωσίας σε Κομμούνες ισότητας, σύμφωνες με την εξιδανικευμένη εικόνα της Παρισινής Κομμούνας του 1871, ένα γεγονός καθγιασμένο στους αναρχικούς θρύλους. «Μέσα από την

Κοινωνική Επανάσταση προς την Αναρχική Κομμούνα!» ήταν το σύνθημά τους. Μια επανάσταση που θα περνούσε από την κατάργηση της κυβέρνησης και της ιδιοκτησίας, των φυλακών και των στρατώνων, του χρήματος και του κέρδους, για να εγκαθιδρύσει μια κοινωνία χωρίς κράτος, θεμελιωμένη στην εκούσια συνεργασία των ελεύθερων ατόμων. «Ζήτω η Αναρχία! Να κάνουμε τα παράσιτα, τους εξουσιαστές και τους παπάδες –λαοπλάνοι όλοι τους– να τρέμουν!»¹

Καθώς η επανάσταση δυνάμωνε ολοένα και περισσότερο, το κίνημα εξαπλώθηκε γρήγορα σε άλλες πόλεις και κωμοπόλεις. Στα περισσότερα μέρη οι αναρχικοί χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες: Αναρχοκομμουνιστές, Αναρχοσυνδικαλιστές και Αναρχοατομικιστές. Οι Αναρχοκομμουνιστές, που εμπνέονταν από τον Μπακούνιν και τον Κροπότκιν, οραματίζονταν μια ελεύθερη ομοσπονδία κοινοτήτων, όπου καθένας θα αμειβόταν σύμφωνα με τις ανάγκες του. Καθώς έβλεπαν τον πολυπόθητο Χρυσό Αιώνα μέσα από έναν ρομαντικό καθρέφτη, στον οποίο εικονιζόταν μια προβιομηχανική Ρωσία αγροτικών κοινοτήτων και χειροτεχνικών συνεργατικών, οι Αναρχοκομμουνιστές δεν ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για τη μεγάλη κλίμακας βιομηχανία, ούτε για τις γραφειοκρατικές εργατικές οργανώσεις. Μέσα στον αναβρασμό που ακολούθησε τη Φεβρουαριανή Επανάσταση, απαλλοτρίωσαν μια σειρά από ιδιόκτητα κτήρια εγκαθιστώντας εκεί τα στρατηγεία για τις κομμούνες τους – με πιο σημαντικά την ντάτσα του Π. Π. Ντουρνόβο στο Πέτρογκραντ και το Εμπορικό Επιμελητήριο στη Μόσχα (που το μετονόμασαν σε Οίκο της Αναρχίας).

Οι Αναρχοσυνδικαλιστές, από την άλλη μεριά, ακουμπού-

1. Βόλνι Κρόνσταντ (*Ελεύθερη Κρονστάνδη*), 12 Οκτωβρίου 1914, σ. 4. [Βραχύβια εφημερίδα των αναρχικών της Κρονστάνδης, Σ.τ.Μ.]

σαν τις ελπίδες τους στις εργοστασιακές επιτροπές θεωρώντας ότι αυτές ενσάρκωναν τους πυρήνες της μελλοντικής ελευθεριακής κοινωνίας. Δεν τους απωθούσε καθόλου το όραμα ενός καινούργιου κόσμου στηριγμένου στη βιομηχανική παραγωγή και μάλιστα κάποιες φορές επιδείκνυαν μια σχεδόν φουτουριστική αφοσίωση στη λατρεία της μηχανής. Τους εξέφραζε μάλλον ο θαυμασμός των δυτικόφιλων για την τεχνολογική πρόοδο, παρά η ολαβόφιλη νοσταλγία των Αναρχοκομμουνιστών για μια παλιότερη εποχή, που είχε περάσει οριστικά και μάλλον ουδέποτε υπήρξε. Ωστόσο, δεν έπαυαν να κρατούν κριτικές αποστάσεις από τη λατρεία της μαζικής παραγωγής. Βαθιά επηρεασμένοι και αυτοί από τον Μπακούνιν και τον Κροπότκιν, ανησυχούσαν για τον κίνδυνο να πιαστεί ο άνθρωπος αιχμάλωτος στα γρανάζια και στους μοχλούς μιας συγκεντρωτικής βιομηχανικής μηχανής. Αναζητώντας τον δρόμο προς μια αποκεντρωτική κοινωνία εργατικών ενώσεων, στην οποία οι εργαζόμενοι θα μπορούσαν να είναι αληθινά αφέντες της μοίρας τους, έστρεφαν λοιπόν και αυτοί το βλέμμα τους προς το παρελθόν. Με το σύνθημά τους για τον «εργατικό έλεγχο», οι Αναρχοσυνδικαλιστές πέτυχαν να διευρύνουν την επιρροή τους στις εργοστασιακές επιτροπές σε βαθμό υπερπολλαπλάσιο του πραγματικού αριθμητικού μεγέθους τους. Ωστόσο, επειδή απέρριπταν κάθε συγκεντρωτικό κομματικό μηχανισμό, δεν κατόρθωσαν σε καμιά στιγμή να καθοδηγήσουν σε ευρύτερη κλίμακα την εργατική τάξη. Έτσι, στο τέλος, οι μπολσεβίκοι κατόρθωσαν να κερδίσουν τους βιομηχανικούς εργάτες στις εργοστασιακές επιτροπές και στα σωματεία, καθώς αυτοί διέθεταν όχι μόνο μια αποτελεσματική κομματική οργάνωση αλλά και έναν συνειδητό πόθο να κατακτήσουν την εξουσία, ο οποίος έλειπε από τους Αναρχοσυνδικαλιστές.

Τέλος, οι Αναρχοατομικιστές απέρριπταν τόσο τις αγρο-

τικές κοινότητες των Αναρχοκομμουνιστών όσο και τις εργατικές οργανώσεις των συνδικαλιστών. Πίστευαν ότι μόνο τα ανοργάνωτα και ανένταχτα άτομα μπορούν να προστατευτούν από την καταπίεση και την υποταγή, παραμένοντας έτσι πιστά στα ιδεώδη του αναρχισμού. Εμπνεόμενοι από τον Νίτσε και τον Μαξ Στίρνερ, εγκωμίαζαν το Εγώ τοποθετώντας το πάνω και πέρα από τις συλλογικές οντότητες και μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις, επιδείκνυαν ένα ιδιαίτερα αριστοκρατικό ύφος στη σκέψη και τη δράση τους. Ο αναρχοατομικισμός προσέλκυε μικρό αριθμό πιστών κυρίως μεταξύ των μποέμ καλλιτεχνών και διανοουμένων, αλλά συχνά κι από τις τάξεις των μοναχικών παράνομων, που με το έγκλημα και τη βία έδιναν διέξοδο στην κοινωνική τους αλλοτρίωση, κάνοντας τον θάνατο υπέρτατη μορφή αυτοεπιβεβαίωσης και έσχατη διαφυγή από τον κλοιό της οργανωμένης κοινωνίας. Σε αντίθεση με αυτούς, υπήρχαν επίσης εδώ κι εκεί κάποιες ομάδες Τολστοϊκών, οι οποίοι κήρυσσαν το ευαγγέλιο της χριστιανικής μη βίας και είχαν αξιοσημείωτη ηθική απήχηση παρόλο που δεν είχαν στενούς δεσμούς με τους επαναστάτες αναρχικούς.

Για όλες τις αναρχικές ομάδες –τους Αναρχοκομμουνιστές, τους Αναρχοσυνδικαλιστές και τους Αναρχοατομικιστές– οι μεγάλες προσδοκίες που τους πυροδότησε η Φεβρουαριανή Επανάσταση μετατράπηκαν σύντομα σε πικρή απογοήτευση. Διότι μπορεί να ανατράπηκε η μοναρχία, όμως το κράτος παρέμενε ολόρθο. «Τι συνέβη τον Φεβρουάριο;» ρωτούσε μια αναρχική εφημερίδα στο Ροστόφ του Ντον. «Τίποτα το σπουδαίο. Στη θέση του Αιμοσταγούς Νικόλαου, ανέβηκε στον θρόνο ο Αιμοσταγής Κερένσκι»². Οι αναρχικοί δεν μπορούσαν

2. *Αναρχιστ* (Ροστόφ), 22 Οκτωβρίου 1917, σ. 3. [Αλέξανδρος Κερένσκι (1881-1970), Ρώσος δικηγόρος και πολιτικός, μέλος της ομάδας των μετριοπαθών σοσιαλιστών του σοσιαλεπαναστατικού κόμματος. Όταν ξέσπασε

να ησυχάσουν αν δεν γκρεμιζόταν και η Προσωρινή Κυβέρνηση, όπως προηγουμένως είχε πέσει το τσαρικό καθεστώς. Από πολύ καιρό είχαν βρει κοινό έδαφος με τους ιδεολογικούς αντιπάλους τους, τους μπολσεβίκους, τη μοναδική εκτός από αυτούς ριζοσπαστική ομάδα στη Ρωσία που πίεζε για άμεση καταστροφή του αστικού κράτους.

Η έντονη εχθρότητα που ένιωθαν από παλιότερα οι αναρχικοί για τον Λένιν ξεθύμανε γρήγορα όσο προχωρούσε το 1917. Ορισμένοι αναρχικοί είχαν εντυπωσιαστεί από κάποιες ακραία ριζοσπαστικές δηλώσεις που έκανε ο Λένιν αφότου επέστρεψε στη Ρωσία, κι έτσι άρχισαν να πιστεύουν πως ο μπολσεβίκος ηγέτης πέταξε το μαρξιστικό κοστούμι του για χάρη μιας αναρχικής επαναστατικής θεωρίας. Οι Θέσεις του Απρίλη, για παράδειγμα, περιείχαν μια σειρά εικονοκλαστικών προτάσεων, τις οποίες οι αναρχικοί στοχαστές υποστήριζαν από πολύ παλιά: τον μετασχηματισμό του «ληστρικού καπιταλιστικού» πολέμου σε επαναστατικό πόλεμο εναντίον της καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων· την απόρριψη της κοινοβουλευτικής δράσης και την προώθηση ενός σοβιετικού καθεστώτος κατά το πρότυπο της Παρισινής Κομμούνας· την κατάργηση της αστυνομίας, του

η Φεβρουαριανή Επανάσταση του 1917, εξελέγη αρχικά αντιπρόεδρος του Σοβιέτ της Πετρούπολης και στη συνέχεια μέλος της προσωρινής κυβέρνησης, καταλαμβάνοντας σε αυτήν διάφορες θέσεις ανάμεσα στις οποίες και του ανώτατου αρχιστράτηγου του στρατού. Τον Ιούλιο του 1917 ανέλαβε πρωθυπουργός, μέχρι το ξέσπασμα της δεύτερης επανάστασης της χρονιάς, της Οκτωβριανής Επανάστασης, και την ανατροπή της κυβέρνησής του. Τον Αύγουστο του 1917, όταν είχε εκδηλωθεί το πραξικόπημα του στρατηγού Κορνίλοφ, ο Κερένσκι δεν δίστασε να μοιράσει όπλα στους εργάτες της Πετρούπολης, καθώς η κυβέρνησή του είχε χάσει όλα τα ερείσματά της στον στρατό. Μετά την ανατροπή της προσωρινής κυβέρνησης και την κατάληψη της εξουσίας από τους μπολσεβίκους, ο Κερένσκι διέφυγε στο εξωτερικό, αρχικά στο Παρίσι και το 1940, μετά την εισβολή του ναζιστικού στρατού στη Γαλλία, στις ΗΠΑ όπου και πέρασε το υπόλοιπο της ζωής του. (Σ.τ.Μ.)

στρατού και της γραφειοκρατίας την εξίσωση των μισθών³. Παρόλο που για ορισμένους αναρχικούς η εμμονή του Λένιν με την κατάληψη της εξουσίας αποτελούσε σοβαρό εμπόδιο, πολλοί ήταν εκείνοι που θεωρούσαν πως οι θέσεις του εναρμονίζονταν σε μεγάλο βαθμό με τις δικές τους και ότι θα μπορούσαν ν' αποτελέσουν μια βάση μεταξύ τους συνεργασίας. Έβαλαν λοιπόν προσωρινά στην άκρη τις επιφυλάξεις τους απέναντί του. Το κάλεσμα του Λένιν για «έναν ξεσηκωμό και μια επανάσταση χίλιες φορές πιο δυνατή απ' του Φλεβάρη»⁴ ηχούσε σαν τις ανάλογες προτροπές του Μπακούνιν, κι αυτό ακριβώς ήθελαν ν' ακούσουν οι αναρχικοί. Μάλιστα, ένας διακεκριμένος αναρχικός στο Πέτρογκραντ ήταν σίγουρος πως πρόθεση του Λένιν ήταν να φέρει τον αναρχισμό «καταστρέφοντας το κράτος» από τη στιγμή που θα το καταλάμβανε.⁵

Έτσι, στη διάρκεια των οκτώ μηνών ανάμεσα στις δυο επαναστάσεις του 1917, οι αναρχικοί και οι μπολσεβίκοι συνέκλιναν τον αγώνα τους στον ίδιο σκοπό, την καταστροφή της Προσωρινής Κυβέρνησης. Παρόλο που υπήρχε επιφυλακτικότητα κι από τις δυο πλευρές, ένας εξέχων αναρχικός σημείωνε πως στα περισσότερα σημεία ζωτικής σημασίας υπήρχε «τέλειος παραλληλισμός» μεταξύ τους.⁶ Τα συνθήματά τους –«Κάτω ο πόλεμος! Κάτω η Προσωρινή Κυβέρνηση! Εργατικός έλεγχος στα εργοστάσια! Η γη στους αγρότες!»– ήταν ταυτόσημα και μάλιστα είχε

3. Β. Ι. Λένιν, *Σοτσινένιγια (Απαντα)*, β' έκδ., 31 τόμοι, Μόσχα 1931-1935, XX, σ. 76-83.

4. Λένιν, *Διαλεχτά Έργα*, 35 τόμοι, Μόσχα, 1924-45, τόμ. 4, σ. 290.

5. Bertram D. Wolfe, «Εισαγωγή» στο John Reed, *Ten Days that Shook the World*, Νέα Υόρκη, 1960, σ. xxxi.

6. Voline, *La Révolution inconnue (1917-1921)*, Παρίσι, 1943, σ. 185 [ελλ. μετάφραση, *Η Άγνωστη Επανάσταση*, εκδ. Διεθνής Βιβλιοθήκη, Β' τόμος, 1976, σ. 47. Ο Βολίν συνεχίζει: «... με μόνη εξαίρεση τις ιδέες περί κράτους και εξουσίας», Σ.τ.Μ.]

αναπτυχθεί κι ένα αίσθημα συντροφικότητας μεταξύ τους χάρη στον κοινό τους σκοπό. Όταν ένας μαρξιστής απευθύνθηκε στους εργάτες ενός εργοστασίου στο Πέτρογκραντ, λέγοντάς τους πως οι αναρχικοί δυναμιτίζουν την εργατική αλληλεγγύη, ένας από τους ακροατές τού φώναξε οργισμένος «Φτάνει πια! Οι αναρχικοί είναι φίλοι μας!», ενώ αμέσως μετά κάποιος άλλος μουρμούρισε «Ο Θεός να μας φυλάει από τέτοιους φίλους!».⁷

Όμως, παρόλο που οι αναρχικοί και οι μπολσεβίκοι συμφωνούσαν πως έπρεπε να πέσει η Προσωρινή Κυβέρνηση, διαφωνούσαν για το πότε έπρεπε να γίνει αυτό. Την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1917, οι Αναρχοκομμουνιστές αγωνιστές στην πρωτεύουσα και την Κρονστάνδη πίεζαν για άμεση εξέγερση, ενώ η Επιτροπή των μπολσεβίκων στο Πέτρογκραντ υποστήριζε πως δεν είχε ακόμα έρθει η ώρα και πως μια εξέγερση αναρχικών και μπολσεβίκων της κομματικής βάσης χωρίς καθοδήγηση από τα πάνω θα μπορούσε εύκολα να συντριβεί, προξενώντας ανεπανόρθωτη ζημιά στο κόμμα και στην επανάσταση. Όμως οι Αναρχοκομμουνιστές δεν ήταν διατεθειμένοι να παίρνουν εντολές από κανένα πολιτικό κόμμα, ούτε φυσικά κι από τους μπολσεβίκους. Ανυπομονώντας να έρθει ο Χρυσός Αιώνας, έβαλαν σε άμεση εφαρμογή τα σχέδιά τους για ένοπλη εξέγερση. Οι αναρχικοί αγκιτάτορες καλούσαν με πάθος τον λαό να εξεγερθεί εδώ και τώρα, βεβαιώνοντας πως δεν χρειάζονταν την υποστήριξη καμιάς πολιτικής οργάνωσης, «διότι ούτε η Φεβρουαριανή Επανάσταση ξέσπασε κατόπιν κομματικής εντολής».⁸

7. *Νόβαϊα Ζίζν (Νέα Ζωή)*, 15 Νοεμβρίου 1917, σ. 1. [Καθημερινή εφημερίδα ομάδας μενσεβίκων όπου συμμετείχε και ο Μαξίμ Γκόρκι, κυκλοφόρησε από τις 18 Απριλίου 1917 έως τις 16 Ιουλίου 1918, Σ.τ.Μ.]

8. Leon Trotsky, *The History of the Russian Revolution* (13 τόμοι), Αντ Άρμπορ, 1957, τόμ. 2, σ. 82.

Οι αναρχικοί δεν χρειάστηκε να περιμένουν πολύ. Στις 3 Ιουλίου, πλήθη στρατιωτών, ναυτών από την Κρονστάνδη και εργατών κατέβηκαν στους δρόμους της πρωτεύουσας, ζητώντας από το Σοβιέτ του Πέτρογκραντ να πάρει την εξουσία (παρόλο που οι αναρχικοί ενδιαφέρονταν περισσότερο για την καταστροφή του κράτους παρά για τη μεταφορά της εξουσίας από το κράτος στα Σοβιέτ). Όμως το Σοβιέτ του Πέτρογκραντ αρνήθηκε να υποστηρίξει αυτή την πρόωρη εξέγερση κι έπειτα από σποραδικές συγκρούσεις μερικών ημερών ήρθε η καταστολή. Θα ήταν υπερβολικό να θεωρήσουμε τις Ημέρες του Ιούλη «δημιούργημα των αναρχικών», όπως έκανε ένας ομιλητής σε μια αναρχική συνδιάσκεψη το 1918.⁹ Από την άλλη μεριά, όμως, δεν πρέπει να υποτιμηθεί ο ρόλος τους. Μαζί με μπολσεβίκους της κομματικής βάσης και ανένταχτους ριζοσπάστες, οι αναρχικοί ήταν εκείνοι που κέντρισαν τότε τους στρατιώτες, τους ναύτες και τους εργάτες να ξεσηκωθούν.

Μετά το τέλος της εξέγερσης του Ιουλίου, οι φόβοι της Κεντρικής Επιτροπής των μπολσεβίκων εν μέρει επαληθεύτηκαν, καθώς οι ηγέτες του κόμματος φυλακίστηκαν ή αναγκάστηκαν να κρυφτούν. Όμως οι ίδιοι οι μπολσεβίκοι ενισχύθηκαν και μέχρι τον Οκτώβριο απέκτησαν τόση δύναμη, ώστε κατάφεραν να εξαπολύσουν την πετυχημένη επίθεσή τους εναντίον της κυβέρνησης του Κερένσκι, μια επίθεση στην οποία οι αναρχικοί ήταν και πάλι από τους πιο ενεργητικούς αγωνιστές της. (Τουλάχιστον τέσσερα από τα μέλη της Επαναστατικής Στρατιωτικής Επιτροπής, η οποία έβαλε μπροστά το πραξικόπημα της 25ης Οκτωβρίου κι όπου κυ-

9. *Μπουρεβέστνικ (Καταιγίδα)*, 11 Απριλίου 1918, σ. 2 (περιοδικό των Ρώσων Αναρχοκομμουνιστών, Σ.τ.Μ.)

ριαρχούσαν οι μπολσεβίκοι, ήταν αναρχικοί.) Παραβλέποντας τα όσα έλεγαν ο Μπακούιν και ο Κροπότκιν εναντίον των πολιτικών πραξικοπημάτων, οι αναρχικοί πήραν μέρος στην κατάληψη της εξουσίας πιστεύοντας πως, άπαξ και την καταλάμβαναν, με κάποιον τρόπο θα μπορούσαν και να την καταργήσουν.

Ωστόσο δεν πέρασε ούτε μια μέρα κι άρχισαν να το ξανασκέφτονται. Στις 26 Οκτωβρίου, όταν οι μπολσεβίκοι ανακήρυξαν τη νέα «Σοβιετική Κυβέρνηση» και σχημάτισαν το Κεντρικό Σοβιέτ των Λαϊκών Κομισάριων (*Σοβνάρκομ*) αποκλειστικά από μέλη του κόμματός τους, οι αναρχικοί ξαναθυμήθηκαν τις προειδοποιήσεις του Μπακούιν και του Κροπότκιν, που έλεγαν ότι η «δικτατορία του προλεταριάτου» σημαίνει ένα μόνο πράγμα: τη «δικτατορία του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος».¹⁰ Άρχισαν λοιπόν να διαμαρτύρονται, λέγοντας πως μια τέτοια υπερσυγκέντρωση της πολιτικής εξουσίας θα κατέστρεφε την κοινωνική επανάσταση που ξεκίνησε από τον Φεβρουάριο του 1917. Η επιτυχία της επανάστασης, υποστήριζαν, εξαρτάται από την αποκέντρωση της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας. Τα Σοβιέτ και οι εργοστασιακές επιτροπές πρέπει να παραμείνουν αποκεντρωμένες μονάδες οργάνωσης, ελεύθερες από την κυριαρχία των κομματικών στελεχών και των λεγόμενων λαϊκών κομισάριων. Δήλωναν μάλιστα πως, αν οποιαδήποτε πολιτική ομάδα θελήσει να μετατρέψει τα Σοβιέτ σε όργανα καταπίεσης, τότε θα πρέπει ο λαός να πάει γι' άλλη μια φορά τα όπλα.¹¹

Σύντομα οι αναρχικοί κύκλοι του Πέτρογκραντ άρχισαν

10. *Σβομπόντναϊα Κομμούνα (Ελεύθερη Κομμούνα)*, 2 Οκτωβρίου 1917, σ. 2. [Όργανο της Αναρχικής Ομοσπονδίας της Πετρούπολης, Σ.τ.Μ.]

11. *Γκόλος Τρούντα (Φωνή της Εργασίας)*, 3 Νοεμβρίου 1917, σ. 1 [Αναρχο-συνδικαλιστική εφημερίδα, στην οποία συμμετείχε και ο Βολίν, Σ.τ.Μ.]

να σφύζουν από έντονες συζητήσεις γύρω από την ανάγκη να υπάρξει «ένα τρίτο και τελευταίο στάδιο της επανάστασης», μια τελική πάλη ανάμεσα «στη σοσιαλδημοκρατική εξουσία και στο δημιουργικό πνεύμα των μαζών, ανάμεσα στο εξουσιαστικό και το ελευθεριακό σύστημα, ανάμεσα στον μαρξισμό και τον αναρχισμό».¹² Μάλιστα, μεταξύ των ναυτών της Κρονστάνδης δεν έλειπαν και οι φωνές που έλεγαν πως, αν το καινούργιο Σοβνάρκομ τολμήσει να προδώσει την επανάσταση, τότε τα κανόνια που πήραν τα Χειμερινά Ανάκτορα θα πάρουν και το Σμόλνι (το στρατηγείο της μπολσεβίκικης κυβέρνησης). «Όπου αρχίζει η εξουσία, εκεί τελειώνει η επανάσταση!»¹³

Η δυσαρέσκεια των αναρχικών γιγαντώθηκε πολύ γρήγορα. Στις 2 Νοεμβρίου η νέα κυβέρνηση δημοσίευσε τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Λαών της Ρωσίας, όπου υποστήριζε το «αναφαίρετο δικαίωμα» κάθε εθνότητας να εκφράζει την αυτοδιάθεσή της ιδρύοντας το δικό της, ανεξάρτητο κράτος. Αυτό αποτελούσε για τους αναρχικούς ένα βήμα προς τα πίσω, μια οπισθοχώρηση από το διεθνιστικό ιδεώδες και το ιδεώδες μιας κοινωνίας χωρίς κράτος. Την άνοιξη του 1918 ιδρύθηκε μια νέα πολιτική αστυνομία, η Τσεκά, η γη εθνικοποιήθηκε και οι εργοστασιακές επιτροπές τέθηκαν υπό την εποπτεία ενός κρατικά ελεγχόμενου δικτύου σωματείων. Με άλλα λόγια στήθηκε ένα «κράτος κομισάριων, η ανοιχτή πληγή της εποχής μας», όπως την αποκάλεσε χωρίς περιστροφές η Αναρχοκομμουνιστική Ένωση του Χάρκοβο.¹⁴ Σύμφωνα με μια ανώνυμη αναρχική μπροσούρα εκείνης της περιόδου, η συγκέντρωση της εξουσίας στα χέρια του Σοβνάρκομ, της

12. Voline, *La Révolution inconnue*, σ. 190-191 [ελλ. μετάφραση, ό.π. σ. 54-55, Σ.τ.Μ.]

13. Στο ίδιο, σ. 200. Γκόλος Τρούντα, 4 Νοεμβρίου 1917, σ. 1.

14. Μπεζβλάστιε (*Αναρχία*), χ.χ., 1918.

Τσεκά και του Βεζένκχα (Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο) στερεί κάθε ελπίδα για μια ελεύθερη Ρωσία: «Μέρα τη μέρα και βήμα-βήμα, ο μπολσεβικισμός αποδεικνύει ότι η κρατική εξουσία έχει χαρακτηριστικά που δεν αλλάζουν ποτέ. Μπορεί ν' αλλάξει το όνομά του, τη "θεωρία" του και τους υπηρέτες του, όμως στην ουσία του παραμένει εξουσία και δεσποτισμός με μια νέα μορφή».¹⁵

Η Παρισινή Κομμούνια, την οποία προηγουμένως επικαλούνταν σαν το πρότυπο κοινωνίας που θα έπρεπε να αντικαταστήσει την Προσωρινή Κυβέρνηση, τώρα αποτελούσε την αναρχική απάντηση στη δικτατορία του Λένιν. Κάλεσαν λοιπόν τους βιομηχανικούς εργάτες «να μην ακούν τα λόγια και να μην πειθαρχούν στις εντολές και στα διατάγματα των κομισάριων», αλλά να δημιουργήσουν τις δικές τους ελεύθερες κομμούνες με βάση το πρότυπο του 1871.¹⁶ Την ίδια στιγμή, οι αναρχικοί περιφρονούσαν εξίσου τον «κοινοβουλευτικό φετιχισμό» των Καντέτων [Συνταγματικοί Δημοκράτες], των Εσέρων και των Μενσεβίκων, και σίγουρα συμβολίζει πολλά το ότι ένας αναρχικός ναύτης από την Κρονστάνδη, ο Ανατόλι Ζελέζνιακοφ, ήταν ο επικεφαλής του αποσπάσματος που διέλυσε τη Συντακτική Συνέλευση τον Ιανουάριο του 1918 βάζοντας τέλος στο μονοήμερο βίο της.¹⁷

Οι ύβρεις εναντίον της σοβιετικής κυβέρνησης έφτασαν στο αποκορύφωμά τους τον Φεβρουάριο του 1918, όταν οι μπολσεβίκοι συζητούσαν την υπογραφή ενός ειρηνευτικού Συμφώνου με τους Γερμανούς στο Μπρεστ-Λιτόφσκ. Τότε, οι αναρχικοί συντάχθηκαν μαζί με τους άλλους «διεθνιστές» της

15. Βέλικιε όπουτ (*Η μεγάλη εμπειρία*), χ.χ., 1918.

16. Μπουρεβέστνικ, 9 Απριλίου 1918, σ. 2.

17. Voline, *La Révolution inconnue*, σ. 211 [ελλ. μετάφραση, ό.π., σ. 74, Σ.τ.Μ.]

Αριστεράς –τους Αριστερούς Εσέρους, τους Διεθνιστές Μενσεβίκους και τους Αριστερούς Κομμουνιστές– εναντίον της συνθηκολόγησης με τον «γερμανικό ιμπεριαλισμό». Στον ισχυρισμό του Λένιν ότι ο ρωσικός στρατός ήταν εξαντλημένος από τον πόλεμο, οι αναρχικοί απαντούσαν πως έτσι κι αλλιώς οι επαγγελματικοί στρατοί ήταν ένας απαρχαιωμένος θεσμός και πως την προάσπιση της επανάστασης έπρεπε τώρα ν' αναλάβουν οι λαϊκές μάζες κάνοντας ανταρτοπόλεμο. Ένας εξέχων αναρχοκομμουνιστής, ο Αλεξάντερ Τζε, έλεγε με πάθος εναντίον της συνθηκολόγησης: «Οι αναρχοκομμουνιστές υποστηρίζουμε την τρομοκρατία και τον ανταρτοπόλεμο σε δυο μέτωπα. Είναι καλύτερα να πεθάνει κανείς για την παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση, παρά να ζει έχοντας στις πλάτες του μια συνθηκολόγηση με τον γερμανικό ιμπεριαλισμό».¹⁸ Οι αναρχοκομμουνιστές και οι αναρχοσυνδικαλιστές υποστήριζαν πως οι αυθόρμητα οργανωμένες αντάρτικες μονάδες κάθε περιοχής θα κατόρθωναν να καταπονήσουν και να σπάσουν το ηθικό των εισβολέων και στο τέλος να τους καταστρέψουν όπως ακριβώς συνέβη με τον Ναπολέοντα το 1812. Ο αναρχοσυνδικαλιστής Βολίν σκιαγράφησε με ζωηρά χρώματα αυτή τη στρατηγική: «Το όλο ζήτημα είναι να έχουμε υπομονή και ν' αντισταθούμε. Να μην υποχωρήσουμε. Να πολεμήσουμε. Να κάνουμε ανταρτοπόλεμο, εδώ κι εκεί και παντού. Να βαδίσουμε μπροστά. Κι αν χρειάζεται να υποχωρήσουμε, ν' αφήνουμε καμένη γη. Να καταπονήσουμε, να τσακίσουμε, να λιανίσουμε τον εχθρό».¹⁹

Όμως οι αναρχικοί δεν εισακούστηκαν. Η Συνθήκη του Μπρεστ-Λιτόφσκ, ακόμα πιο ταπεινωτική απ' όσο το φοβό-

18. *Πράβντα*, 25 Φεβρουαρίου 1918, σ. 2.

19. Βολίν, *Ρεβολουτασία ι αναρχισμό (Επανάσταση και Αναρχισμός)*, Χάρκοβο, 1919, σ. 127.

ντουσαν ο Τζε και ο Βολίν, υπογράφηκε από την αντιπροσωπεία των μπολσεβίκων στις 3 Μαρτίου του 1918. Ο Λένιν επέμενε πως η Συνθήκη, όσο σκληρή κι αν ήταν, θα έδινε τις ανάσες που αναζητούσε απεγνωσμένα το κόμμα του για να σταθεροποιήσει την επανάσταση και να προχωρήσει παρακάτω. Για τους εξοργισμένους αναρχικούς, ωστόσο, η Συνθήκη ήταν ένας ταπεινωτικός συμβιβασμός με τις δυνάμεις της αντίδρασης και μια προδοσία της παγκόσμιας επανάστασης. Ήταν πράγματι μια «αισχρή ειρήνη», έλεγαν, επαναλαμβάνοντας τα λόγια με την οποία την περιέγραφε ο ίδιος ο Λένιν.²⁰ Όταν συνεδρίασε το Δ΄ Συνέδριο των Σοβιέτ για να επικυρώσει τη Συνθήκη, ο Αλεξάντερ Τζε και οι αναρχικοί αντιπρόσωποι εκεί (14 συνολικά) την καταψήφισαν.²¹

Η διαμάχη γύρω από τη Συνθήκη του Μπρεστ-Λιτόφσκ έφερε στην επιφάνεια την ολοένα και μεγαλύτερη αποξένωση μεταξύ αναρχικών και μπολσεβίκων. Με την πτώση της Προσωρινής Κυβέρνησης τον Οκτώβριο του 1917, ο κατά συνθήκη γάμος τους είχε ολοκληρώσει τον σκοπό του. Την άνοιξη του 1918 η πλειοψηφία των αναρχικών είχε πλέον καταλάβει πού το πήγαινε ο Λένιν και ήταν έτοιμοι να έρθουν σε ρήξη με αυτόν, ενώ οι μπολσεβίκοι, από τη δική τους πλευρά, είχαν αρχίσει να σκέφτονται σοβαρά την καταστολή των πρώην συμμάχων τους, που δεν τους ήταν πλέον χρήσιμοι και με τις διαρκείς κριτικές τους ενοχλούσαν το νέο καθεστώς. Η αλήθεια είναι ότι, πέρα από τις οργισμένες φραστικές επιθέσεις τους, οι αναρχικοί είχαν αρχίσει να γίνονται και πιο συγκεκριμένα επικίνδυνοι. Κατά ένα μέρος επειδή προετοιμάζονταν για

20. *Μπολσεβίστακαϊα νικτατούρα β σβίτε αναρχίσμα (Η μπολσεβίκικη δικτατορία υπό το φως του αναρχισμού)*, Παρίσι, 1928, σ. 10.

21. *Ιζβέστια της Κεντρικής Εκτελεστικής Επιτροπής*, 17 Μαρτίου 1918, σ. 2. *Λένιν, Σοτσινένιγια (Απαντα)*, τόμος 22, σ. 618.

ανταρτοπόλεμο εναντίον των Γερμανών εισβολέων και κατά ένα άλλο μέρος για να σταματήσουν τις επιθέσεις της σοβιετικής κυβέρνησης εναντίον τους, οι αναρχικές ενώσεις άρχισαν να οργανώνουν τις «Μαύρες Φρουρές» (η μαύρη σημαία ήταν έμβλημα των αναρχικών), εξοπλίζοντάς τις με τουφέκια, περίστροφα και χειροβομβίδες.

Η ανοικτή ρήξη ήρθε τον Απρίλιο του 1918, όταν η Τσεκά άρχισε να διαλύει συστηματικά τους πιο επικίνδυνους αναρχικούς πυρήνες στη Μόσχα και στο Πέτρογκραντ. Τότε οι αναρχικοί άρχισαν να διαδηλώνουν παντού ότι οι μπολσεβίκοι δεν ήταν παρά μια κάστα συμφεροντολόγων διανοουμένων που πρόδωσαν τις μάζες και την επανάσταση. Η πολιτική εξουσία, έλεγαν, πάντοτε διαφθείρει όσους την παίρνουν στα χέρια τους και κλέβει από τον λαό την ελευθερία του. Κι αν ο Χρυσός Αιώνας γλιστρούσε από τα δικά τους χέρια, οι αναρχικοί δεν έλεγαν να το βάλουν κάτω. Κρατιόντουσαν γερά από την πίστη ότι το όραμά τους για μια κοινωνία χωρίς κράτος θα θριαμβεύσει. «Θα συνεχίσουμε ν' αγωνιζόμαστε», διακήρυσσαν, «και σύνθημά μας θα είναι *Η Επανάσταση είναι νεκρή! Ζήτω η Επανάσταση!*».²²

Μετάφραση: Γιάννης Δ. Ιωαννίδης

22. G. P. Maximoff, *The Guillotine at Work*, Σικάγο, 1940, σ. 23.